

КОРПОРАТИВНЕ ІНВЕСТУВАННЯ ЯК ІНСТИТУТ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

CORPORATE INVESTMENT AS AN INSTITUTE OF COMMERCIAL LAW

Шестакова Ю.Д., аспірантка
кафедри господарського права і процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4890-0027>

У статті досліджено поняття, ознаки і зміст корпоративного інвестування як інституту господарського права, який представляє собою сукупність однорідних норм чинного законодавства загального і спеціального характеру та інших чинників, які свідчать про його самостійність. Інститути господарського права впорядковують спільні господарські правовідносини, у тому числі й стосовно корпоративних правовідносин з інвестиційною складовою.

Корпоративні права визначні у ГК України та можуть бути представлені у вигляді майна, майнових прав, цінних паперів, коштів, тощо та виступати в господарському обігу у якості певних інвестицій.

Підставою виникнення корпоративних прав, а звідси й інституту господарського права є наявність (легалізація) суб'єкта господарювання – юридичної особи будь-якої організаційно-правової форми та/або форми власності.

Корпоративне інвестування представляє собою інститут господарського права змістом якого є сукупність однорідних правових норм, які регулюють порядок та умови здійснення самостійної та/або спільної діяльності щодо реалізації (виникнення, зміни, припинення) суб'єктивних корпоративних прав шляхом внесення інвестицій. Норми інституту корпоративного інвестування опосередковують виникнення, зміну та припинення правовідносин з реалізації корпоративних прав з інвестиційною складовою, які називаються корпоративні інвестиційні правовідносини і характеризують динаміку зазначеного інституту.

Ключові слова: корпоративні права, інститут господарського права, корпоративне інвестування, прибуток, право власності, юридичні особи, чинне законодавство.

The article examines the concept, signs and content of corporate investment as an institution of economic law, which is a set of uniform norms of current legislation of a general and special nature and other factors that testify to its independence. Institutes of economic law regulate joint economic legal relations, including corporate legal relations with an investment component.

Corporate rights are prominent in the Civil Code of Ukraine and can be represented in the form of property, property rights, securities, funds, etc. and appear in economic circulation as certain investments.

The basis for the emergence of corporate rights, and hence the institution of economic law, is the presence (legalization) of a business entity – a legal entity of any organizational legal form and/or form of ownership.

Corporate investment is an institution of economic law, the content of which is a set of uniform legal norms that regulate the order and conditions of independent and/or joint activity regarding the realization (emergence, change, termination) of subjective corporate rights by making investments. The norms of the corporate investment institute mediate the emergence, change and termination of legal relations for the exercise of corporate rights with an investment component, which are called corporate investment legal relations and characterize the dynamics of the said institute.

Key words: corporate rights, institute of economic law, corporate investment, profit, ownership, legal entities, current legislation.

Вступ. На сучасному етапі господарювання, в умовах воєнної економіки для України вкрай важливим є формування законодавства, яке сприяє залученню інвестицій. Серед такого інвестування корпоративне інвестування є найважливішим, адже воно сприяє покращенню інвестиційного клімату в державі, залученню додаткових ресурсів задля відновлення економіки, яка виникла внаслідок воєнних дій. Будучи інститутом господарського права саме корпоративні правовідносини, у тому числі в їх інвестиційному вимірі, складають усталену систему норм, яка потребує усебічного дослідження з метою вироблення дієвих засобів сприяння інвестиційної активності.

Будь-яка галузь права характеризується наявністю однорідних норм, які можливо виокремити в певні самостійні угруповання – інститути задля подальшого їх вивчення і застосування. З теоретичної точки зору для господарського права також притаманним є наявність інституційних складових, які стосуються різних сфер господарювання та /або різноманітної діяльності. Інститути господарського права впорядковують спільні господарські правовідносини, у тому числі й стосовно корпоративних правовідносин з інвестиційною складовою.

Корпоративне інвестування через визначення та змістовну характеристику корпоративних прав є предметом чисельних наукових дискусій і досліджень, наприклад таких вчених як О. А. Беяневич, О. В. Гарагонич, О. М. Переверзев, Д. І. Погрібний, А. В. Сороченко, В. С. Щербина тощо, але недостатньо дослідженим залишається їх інвестиційне спрямування саме у контексті господарського права, зорієнтованого на економічний

аналіз права, а також вироблення дієвих заходів державної економічної політики поряд із спеціальним регулюванням відповідних правочинів.

Метою статті є визначення поняття, видів, ознак та умов існування корпоративного інвестування як інституту господарського права, з урахуванням відповідних сучасних нормативно-встановлених засад та перспектив формування сприятливого інвестиційного клімату в країні для забезпечення її повоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу. Виділення в господарському праві як певних інститутів як виокремлених складових нормативного характеру дозволяє системно підходити до формування дієвих заходів впливу на різноманітні економічні відносини, у тому числі інвестиційного спрямування. Адже, як правильно відзначає Л. І. Заморська: «правовий інститут як системно-структурна складова права впорядковує такі суспільні відносини, які підлягають нормативній регламентації правовими приписами, які входять до нього» [1, с. 80].

В літературі висловлена слушна думка про те, що «в багатьох країнах питання про галузеву належність правових норм та інститутів не має принципового значення, важливішим є їх групування в цілях практичного використання» [2, с. 85; с. 35]. Інститут господарського права узагальнює певні відносно однорідні господарські норми, які, як слушно зазначає О. М. Вінник «містять правила у сфері господарювання (щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності та/або організації, керівництва такою діяльністю)» [3, с. 39]. Сприяє цьому також здійснена в багатьох країнах кодифікація комерційної торгівельної

діяльності, яка систематизує відповідні інститути. Наприклад, Німецьке комерційне уложення включає, наприклад, інститут комерсантів, інститут торгових правочинів, тощо [4, с. 14], виділення яких дозволяє конкретизувати заходи правового впливу на економічні відносини.

Корпоративне інвестування є одним із інститутів господарського права, якому притаманні певні ознаки та нормативно встановлені умови (порядок) практичної реалізації. Досліджуючи положення чинного законодавства щодо можливості, умов та змісту корпоративних прав, у тому числі з інвестиційною складовою можливо говорити про наявність сукупності однорідних норм, які регулюють ці права та відповідні правовідносини, що становить певний самостійний інститут господарського права. Причому йдеться про відносини не лише комерційного, але й некомерційного характеру, позаяк низка державних підприємств, щодо яких здійснюються державні інвестиції, є некомерційними. Не випадково, як зазначає О. П. Подцерковний про те, що саме «інститути господарського права призначені для регулювання як комерційної (підприємницької), так і некомерційної господарської діяльності. Адже господарська діяльність – універсальне поняття, яке поєднує підприємницьку і некомерційну господарську діяльність. Цінність подібного поєднання перевірена часом» [5, с. 300]. Також, правовідносини щодо корпоративних інвестиційних прав потребують легалізації, через державну реєстрацію суб'єктів господарювання – юридичних осіб, статутний капітал яких представляє інтерес для інвестування.

Суть та значення інституту господарського права полягає у його визначенні через призму теорії права. Так, на думку теоретиків права «інститут права – це відокремлена система юридичних норм, які регулюють певну групу однорідних суспільних відносин, це сукупність таких суттєвих і самостійних норм права, що утворюють окремих інститут права в межах галузі права. Інакше – це частина норм певної галузі чи підгалузі права, яка регулює конкретний вид чи сторону однорідних відносин» [6, с. 155]. На думку Н. М. Пархоменко, інститут права – це «сукупність відокремлених, взаємопов'язаних правових норм, що утворюють частину галузі права та регулюють певну сторону однорідних суспільних відносин» [7, с. 198]. Через призму інституту як сукупності правовідносин та спільної мети виокремлюють інститут права інші вчені як «конкретизовану правовим режимом цілісність правових норм, за допомогою яких здійснюється регулювання групи суспільних відносин через застосування галузевого методу регулювання для досягнення спільної мети» [8, с. 135].

Корпоративне інвестування цілком може бути визнано інститутом господарського права, визначальною складовою якого є господарсько-правові відносини корпоративного характеру або корпоративні правовідносини, які виникають тільки після створення (легалізації) суб'єкта господарювання – юридичної особи. Зокрема, щодо акціонерних товариств, на думку О. В. Гарагонич, «відносини, які виникають між акціонерами та АТ, після набуття таким товариством господарської правосуб'єктності є важливою ланкою у системі господарських правовідносин у корпоративному секторі економіки. Ці відносини, суб'єкти яких тісно між собою пов'язані в майновому та організаційному плані, за своєю правовою природою утворюють складну систему взаємозв'язків» [9, с. 133]. Разом із тим не можна погодитися із думкою О. Є. Сімсона, який зазначає, що «лише майнові відносини, які складаються між рівноправними суб'єктами в процесі здійснення ними діяльності з приводу залучення інвестиції у підприємницький обіг і є суто інвестиційними» [10, с. 8]. Представляється, що й немайнові відносини опосередковують корпоративне інвестування, адже майнові права визначені спеціальним інвестиційно-нормативними положеннями.

Тобто, правовідносини інституту корпоративного інвестування за своїм характером можуть бути публічними, приватними та змішаними, а умовами їх існування є легалізаційний суб'єктний чинник.

Нормативне опосередкування корпоративного інвестування представлено нормами загального та спеціального законодавства, що дозволяє говорити про його подвійний дуалістично-правовий характер. Зокрема, ст. 167 Господарського кодексу України виокремлює корпоративні права через їх приналежність до суб'єкта господарювання та можливості у подальшому здійснювати свої різноманітні правомочності у вигляді виникнення, зміни та припинення корпоративних правовідносин. Саме за цією статтею нормативно визначені певні господарські відносини, які у літературі слушно називають корпоративними відносинами, які можуть бути з інвестиційною складовою. Адже, на думку Д. І. Погрібного, ці відносини «входять до сфери правового регулювання господарського права, поєднують публічний та приватний інтереси. При цьому єдність різних елементів у корпоративних відносинах не порушується, а навпаки підсилюється тим, що вони побудовані на поєднанні принципів публічного та приватного права. Більше того, горизонтальні та вертикальні зв'язки регулюються (настроюються) таким чином, що приватні інтереси корпорації, учасників корпорації визнаються, задовольняються й захищаються, але, разом із тим, слідує суспільним (публічним) інтересам» [11, с. 20–21].

Корпоративні правовідносини тісно пов'язані із організаційно-правовою формою юридичної особи, адже ЦК та ГК України містять невичерпний їх перелік. Першим юридичним особам вже була притаманна корпоративна складова. Історично корпоративні права пов'язані із виникненням та становленням господарських об'єднань, так, об'єднання, які були організовані та існували відповідно до волі осіб, що входили до них, виникли ще в середні другого тисячоліття до нашої ери в стародавніх державах Месопотамії у сфері морської торгівлі. Хліборобські та виробничі об'єднання, що відрізнялися можливістю вільно брати участь у них, були відомі Стародавньому Китаю, асирійським і фінікійським державам, Давній Греції [12, с. 9]. Взагалі організаційно-правова форма корпорації виявилася надзвичайно економічно вигідною та отримала досить широке поширення у різних країнах світу. Сьогодні уявити економічний обіг без цих суб'єктів майже неможливо. Розвиток корпоративних форми організації виробництва обумовив необхідність розроблення антимонопольного законодавства з метою попередження монополізму і недобросовісної конкуренції. Вперше «фундамент» антимонопольного законодавства був закладений у США [13, с. 131]. Тобто, історично корпоративні права, у тому числі інвестиційного характеру, пов'язані та мають значний вплив на конкурентні відносини та їх відповідне нормативне забезпечення.

Для повної й об'єктивної характеристики корпоративного інвестування слід виокремити та дослідити його ознаки, які саме визначають його самостійність та сучасні напрями практичної реалізації в залежності від його мети, ринку, стану конкурентних відносин, суб'єктів, об'єктів тощо. Перша ознака – це капіталовкладення в акції, частки чи паї. Наступною ознакою корпоративного інвестування є його ризиковий характер, адже, як слушно зазначає Д. Дроздов «на ринку присутні також корпоративні права компаній у переддефолтному та дефолтному стані. Такі компанії потребують суттєвих фінансових вливань, але їхня ціна суттєво нижча від ринку. Також шляхом придбання корпоративних прав можна ставати власником об'єктів рухомого та нерухомого майна яке продається на аукціонах. Проте в такому випадку варто розуміти, що якщо на продаж виставлений не конкретний об'єкт, а корпоративні права на компанію у власності якої знаходиться об'єкт, тоді існує висока вірогідність того, що ви

зіткнеться з ризиками юридичного характеру» [14, с. 5]. Ризиковий характер корпоративного інвестування може бути пов'язаний із венчурними інвестиціями, які, на думку А.В. Запровадюка є основою «корпоративного венчурного бізнесу як процесу фінансування ризикованих проектів з метою нарощування інноваційної конкурентоспроможності компаній в умовах гострої глобальної конкуренції» [15, с. 90]. Професор Лондонської бізнес школи Д. Біркіншев, дослідивши механізми корпоративного венчурного інвестування, виокремив «чотири стратегії здійснення венчурної діяльності корпорації: екосистемна, що полягає у розвитку бізнесу постачальника, клієнта або виробника комплектуючих, надаючи їм фінансову підтримку; інноваційна, що стосується диверсифікації ризику шляхом інвестування у різні венчурні проекти; «збирання врожаю», яка реалізується шляхом конвертування активів компанії у комерційні венчури; приватне інвестування, вкладання коштів у «старт-ап» підприємства як незалежний інвестор» [16, с. 11]. Таким чином, ознаки корпоративного інвестування через суб'єктно-об'єктну характеристику та його мету визначають його самостійність та сприяють подальшому розвитку у відповідності із сучасними умовами господарювання.

У літературі існують чисельні думки щодо визначення та різновидів корпоративних правовідносин, за яким можливо виокремити види корпоративного інвестування, адже при їх аналізі можуть бути виявлені додаткові ознаки зазначених правовідносин. Так, в залежності від виду правовідносин, які входять до предметної складової господарського права виокремлюються види корпоративного інвестування майново-господарського характеру, організаційно-господарського та внутрішньогосподарського. Слушною є думка О. М. Переверзєва, який визначає корпоративні відносини як «внутрішні організаційно-господарські відносини, що складаються у процесі управління господарською діяльністю між корпоративними суб'єктами господарювання і суб'єктами організаційно-господарських повноважень — засновниками (учасниками) і уповноваженими ними органами» [17, с. 5]. В. С. Щербина вважає корпоративні відносини «поєднанням взаємопов'язаних і взаємообумовлених організаційно-господарських та майново-господарських відносин» [18, с. 13]. Аналогічної позиції дотримується і А. В. Сороченко, визначаючи корпоративні відносини як «особливі майново-організаційні відносини, що мають господарсько-правовий характер і виникають, змінюються та припиняються внаслідок набуття, реалізації та припинення суб'єктами таких відносин корпоративних прав і обов'язків після створення та в процесі функціонування, припинення корпорацій, управління ними» [19, с. 7]. Тобто, корпоративні права не обмежуються корпораціями, а притаманні будь-яким юридичним особам – суб'єктам господарювання через володіння та розпорядження суб'єктивними правами.

Спірним є питання щодо кооперативних та корпоративних правовідносин, адже перші на думку С. В. Батрина є внутріорганізаційними відносинами у межах кооперативу, займають самостійне правове положення та не є різновидом відносин, що виникають у межах господарського товариства (корпоративних відносин) [20, с. 8]. На думку інших вчених «для кооперативних правовідносин характерним є те, що це відносини з приводу майна, ці відносини є речовими. Корпоративні відносини – відносини не з приводу майна, а з приводу юридичної особи. Тому вони не мають речового характеру» [21, 8]. Слушно видається ствердження В. С. Щербини про те, що «корпоративні відносини можна кваліфікувати як внутрішньогосподарські відносини, правове регулювання яких повинно здійснюватися нормами господарського (економічного) законодавства (насамперед Економічного кодексу України та законами про певні види товариств і кооперативів),

підгалуззю якого є корпоративне законодавство, а також локальними нормативними актами. Представляється, що корпоративні правовідносини, мають місце в межах діяльності такої юридичної особи як кооператив» [22, с. 17]. Зазначене надає можливість визначити факт того, що ГК України надає надто широке визначення корпоративних прав, однак ключовим моментом є те, що ці права є формально суб'єктивними, тобто належать не юридичним особам, а їх членам, учасникам та засновникам. Як, правило, зазначені особи присутні у більшості організаційно-правових формах юридичних осіб. Зазначене підтримує й судова практика, зокрема у Постанові Верховного Суду від 24 квітня 2019 року зазначається, що члени обслуговуючого кооперативу незалежно від напрямку його діяльності є носіями корпоративних прав, а відносини між його членами та кооперативом, які пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, є корпоративними [23].

Корпоративне інвестування в залежності від чисельності інвесторів та їх ініціативи може бути індивідуальним (самостійним) та спільним. Спільне корпоративне інвестування реалізується через діяльність із спільного інвестування як діяльності, яка за ст. 1 Закону України «Про інститути спільного інвестування» проводиться в інтересах учасників (учасника) інституту спільного інвестування та за рахунок інституту спільного інвестування шляхом вкладення коштів спільного інвестування в активи інституту спільного інвестування [24]. При цьому слід брати за увагу, що «інвестори індивідуально приймають рішення про розміщення інвестицій і спільності в меті та в інтересах розміщення матеріальних та нематеріальних активів не вбачається – кожен має свою індивідуальну мету та особисті інтереси» [25, с. 228].

Норми інституту корпоративного інвестування є нормами не тільки господарського законодавства, а й цивільного, адміністративного та іншого, тобто можливо говорити про їх комплексний характер, на якому зауважують й фахівці. Так, наприклад, О.М. Вінник, визначаючи комплексний характер корпоративних відносин, наполягає на «віднесенні їх до господарських (як різновиду останніх). При цьому, відзначаючи переважаючу роль у корпоративних відносинах (як їх консолідуючого ядра) господарських відносин, вона все ж таки припускає щодо них можливість наявності (в певних випадках) елементів (ознак) відносин іншої галузевої належності — трудових, цивільних, адміністративних, земельних, фінансових та інших» [26, с. 14–15]. О.Р. Кібенко, підтримуючи ідею комплексного характеру корпоративних правовідносин, слушно поділяє їх на «внутрішні (виникають всередині господарського товариства) та зовнішні (виникають у процесі здійснення господарським товариством підприємницької діяльності). Якщо внутрішні корпоративні правовідносини, на її думку, є приватноправового характеру, то зовнішні — можуть бути як приватно-правового (цивільні, трудові), так і публічно-правового характеру (адміністративні, фінансові, кримінально-правові та ін.)» [27, с. 40–46]. С. І. Бевз наголошує, що питання вибору належності корпоративного права до сфери цивільного чи господарського – явище, яке відоме під назвою розподілу права на приватне і публічне. На сьогодні галузевий розподіл права зводиться, головним чином, до предметних групвань законодавчих норм, що можна пояснити практичними потребами. Не викликає сумнівів той факт, що корпоративне право регулює майнові та інші пов'язані з майновими суспільні відносини, які засновані на принципах юридичної рівності, автономії волі і майнової самостійності їх учасників, і в цьому сенсі є частиною цивільного права (ст. 1 ЦК України). Разом з цим було б помилково виключати регламентацію корпоративних відносин імперативними нормами закону, так само як і привнесення у ці відносини цілого шару публічно-правових

елементів [28, с. 12]. Уявляється, що провідне місце серед сукупності нормативного врегулювання належить саме нормам господарського права, в яких вбачається поєднання організаційних та майнових елементів, яким притаманний економічний зміст, наявність приватних та публічних інтересів.

Висновки. Під корпоративним інвестуванням варто розуміти інститут господарського права, змістом якого є сукупність однорідних правових норм, які регулюють порядок та умови здійснення самостійної та/або спільної діяльності щодо реалізації (виникнення, зміни, припинення) суб'єктивних корпоративних прав шляхом внесення інвестицій. Норми інституту корпоративного інвестування опосередковують виникнення, зміну та припинення правовідносин з реалізації корпоративних прав з інвестиційною складовою, які називаються корпоративні інвестиційні правовідносини і характеризують динаміку зазначеного інституту.

Корпоративні інвестиційні правовідносини можливо класифікувати за наступними підставами в залежності від: 1) форми власності (публічної складової) – публічно-правові, приватноправові та змішані; 2) кількості та ініціативи суб'єктів – індивідуальні та спільні; 3) характеру – май-

нові, організаційні та внутрішньогосподарські; 4) мети – ті, які здійснюються із метою отримання прибутку та ті, які здійснюються із метою отримання прибутку та/або досягнення соціального ефекту; 5) строковості – ті, які здійснюються на постійних засадах та ті, які здійснюються одноразово, для досягнення визначеної мети; 6) суб'єктного складу – ті, які притаманні акціонерним товариствам та ті, які притаманні іншим юридичним особам – суб'єктам господарювання; 7) способу – договірні та позадоговірні (внески до статутного капіталу, розподіл прав та обов'язків); 8) форми інвестицій – майнові, немайнові, грошові, змішані.

Ознаками корпоративного інвестування є дуалістично-правовий характер (нормативність), виникнення завдяки легалізації суб'єктів господарювання – юридичних осіб, ініціативність, ризиковий характер, отримання прибутку. Норми інституту корпоративного інвестування належать до різних галузей права, але їх основу та змістовну цілісність забезпечують загальні (ГК України) та спеціальні правові приписи господарського законодавства (Закони України «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про інститути спільного інвестування», «Про акціонерні товариства», «Про кооперацію», тощо.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Заморська Л.І. Інститут права як вираження правової нормативності та його властивості. Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.); відп. за вип. В. М. Дрьомін; НУ «ОЮА». Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса: Фенікс, 2013. Т. 1. С. 79-81.
2. Віхров О. П. Організаційно-господарські правовідносини: монографія. К.: Вид. дім «Слово», 2008. 512 с.; Хозяйственное право: учебник. В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др.; под ред. Мамутова В. К. К.: Юриком Интер, 2002. 912 с.
3. Вінник О.М. Господарське право. Курс лекцій. Київ. Атіка. 2004. 624 с.
4. Німецьке комерційне уложення від 05 травня 1897 р. URL: <http://ex-jure.ru/law>
5. Подцерковний О.П. Від торгового права до господарського: періодизація галузевого розвитку. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. № 48. С. 295-303.
6. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: навчальний посібник. 3-тє вид., змін. й доп. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 247 с.
7. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології. Монографія. К., 2008. 336 с.
8. Общетеоретическая юриспруденция. Учебный курс: учебник; под ред. Ю.Н. Оборотова. О.: Феникс, 2011. 436 с.
9. Гарагонич О.В. Правова природа корпоративних відносин між акціонерами та акціонерним товариством. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 130-141.
10. Сімсон О.Е. Правові особливості договорів інвестиційного характеру: автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2002. 20 с.
11. Погрібний Д. І. Корпоративні права держави: поняття, підстави виникнення, механізм реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04. Х., 2008. 20 с.
12. Козаченко Г. В. Корпоративне управління: підруч. для вузів. К.: Лібра, 2004. 368 с.
13. Ягмурджи А.В. Еволюція становлення та розвитку корпорацій: організаційно-економічний аспект. *Вісник економічної науки України*. 2008. № 1. С. 128-134.
14. Дроздов Д. Чи вигідно інвестувати у корпоративні права? *НВ Бізнес*. 2020. Інформаційний ресурс. Режим доступу: <https://inv.ua/ukr/biz/experts>
15. Запороводюк А.В. Концепції корпоративного венчурного капіталу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 7. Частина 1. С. 88-91.
16. Business Strategy Review The secret diary of corporate venturing, Julian Birkinshaw, Professor of Strategic and International Management at London Business School, 2005. 22 p.
17. Переверзев О. М. Господарсько-правове забезпечення корпоративного контролю в акціонерних товариствах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04. Донецьк, 2004. 20 с.
18. Щербина В. С. Правова природа корпоративних відносин. *Українське комерційне право*. 2006. № 7. С. 10–14.
19. Сороченко А. В. Корпоративні права та обов'язки: господарсько-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04. К., 2015. 20 с.
20. Батрин С. В. Корпоративні та кооперативні правовідносини. 2009. URL: <http://www.lex-line.com/ua>
21. Кравчук В. М. Корпоративне право. К.: Видавництво «Істина», 2008 р. 718 с.
22. Щербина В. С. Галузева належність корпоративних відносин і проблеми їх законодавчого врегулювання. *Право України*. 2021. № 6. С. 14–25.
23. Постанова Верховного Суду від 24 квітня 2019 року. Справа № 509/577/18. URL: <https://pravo.ua/>
24. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05 липня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 29. Ст. 337.
25. Суц О.П. Поняття правової категорії «корпоративне інвестування» та його відмінність від категорій «спільна діяльність» та «спільне інвестування». *Право і Безпека*. 2010. № 4. С. 225-230.
26. Вінник О. М. Теоретичні аспекти правового забезпечення реалізації публічних і приватних інтересів в господарських товариствах: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.04. К., 2004. 32 с.
27. Кибенко Е. Р. Корпоративное право Украины: учебное пособие. Х.: Эспада, 2001. 288 с.
28. Корпоративне право: навчально-методичний посібник до вивчення навчальної дисципліни: навч. посіб. для студ. спеціальності 081 «Право», спеціалізацій: «Господарське та адміністративне право і процес», «Інформаційне право та право інтелектуальної власності» КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Бевз С.І. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 52 с.